

УДК 94(477)

Л. М. Жванко

ПОЛОНІЯ ХАРКОВА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ НА СТОРІНКАХ ПОЛЬСЬКОМОВНИХ БІОГРАФІЧНИХ СЛОВНИКІВ¹

У статті, підготовленій на підставі матеріалів біографічних словників різної тематики і спрямованості, опублікованих у Польщі, проведено аналіз ступеня відображення на їх сторінках біографічних сюжетів представників харківської полонії та видатних поляків, які на певному етапі свого життя були пов'язані містом. Авторка дійшла висновку, що частина з них згадується на сторінках біографічних словників, опублікованих у різні часи окремими польськими дослідниками та науковими інституціями.

Ключові слова: Польща, видатні поляки, біографічний словник, полонія Харкова.

Кожна етнічна спільнота має представників за межами свого державного утворення. Так уже склалося в історії цивілізації, що з різних причин людина може втратити зв'язок з історичною батьківщиною і шукати притулку на чужині. *“Відколи існує homo sapiens, то існує й homo migrans”* [1, с. 27]. Так протягом століть було й з поляками, які творили Полонію² поза материнською землею, на формування чисельності та географії поширення якої позначилася втрата незалежності. У результаті трьох поділів Речі Посполитої та ухвали Віденського конгресу 1815 р. до складу Російської імперії було приєднано значні за розмірами польські землі під назвою “Королівство Польське”. Фактично і поляки, і українці, втративши свої державні утворення, поза своїм бажанням, більш ніж на століття опинилися під одним “імперським дахом”, контактуючи між собою, взаємозбагачуючи та підтримуючи один одного у часи поневолення.

Картина історії держав-сусідів упродовж віків пишеться різними фарбами, часто багряно-красними. І тому надзвичайно важливим є пошуки тих спільних сторінок минулого, де є місце толеранції і взаємодопомозі, взаємопідтримці і взаємоповазі. Однією із таких сторінок можна назвати історію Полонії Харкова ХІХ – початку ХХ ст., яка є частиною історії Польщі, історії поляків у світі. Так серед поляків, які мали різні ступені зв'язку з містом, були видатні особистості: засновник польської держави Й. Пілсудський, художники Г. Семирадський, Б. Цибіс, В. Слендзінський, поет Л. Стафф, військові Р. Траугутт, Л. Бербецький, Й. Довбор-Мусніцький, науковці Г. Гречина, А. Пшеборський, С. Чарноцький), а також ті, хто своєю невтомною працею робив світ пересічних харків'ян більш комфортним, безпечним, прекрасним. Серед останніх – архітектори З. Харманський та Б. Міхаловський, лікарі Г. Полюта та В. Франковський, фотограф А. Федецький та композитор К. Горський. Нариси їх життя, уміщені на сторінках численних монографій чи скромних епітафій у місцевих газетах, є частиною історії України та Польщі.

Відтак, метою запропонованої статті є аналіз ступеня відображення на сторінках польськомовних біографічних словників представників харківської полонії та видатних поляків, які за різних життєвих обставин перебували у Харкові. Робота над словниками велася у фондах бібліотек культурно-освітніх інституцій Гданська – Національного морського музею та Польської Академії Наук і Кракова – Міжнародного центру культури, Ягеллонського університету, Інституту американістики та полонійних студій Ягеллонського університету, Польської Академії Наук та Польської академії знань.

Перш за все слід коротко зазначити, що процес формуванні полонії, як осередку польськості у Харкова проходив упродовж ХІХ ст. і був позначений п'ятьма умовними хвилями прибуття польської людності. Кожна з них мала свої причини та наслідки для переміщених поляків, для міста на Сході України та і для Польщі загалом. На початку ХІХ ст. у Харкові з'явилися дві перші хвилі поляків. Перша – це окремі викладачі, яких граф С. Потоцький, потомок старовинного польського роду, запросив для роботи у новоствореному в 1805 р. імператорському університеті. Друга – польські військовополонені, які приймали участь у наполеонівських кампаніях. Протягом 1812 – 1814 рр. у місті тимчасово перебувало 1014 осіб, яких з різних причин потім на постійне проживання залишилося 218. Третя і четверта хвилі прибуття поляків до Харкова були спричинені поразками Листопадового (1830 – 1831 рр.) та Січневого (1863 – 1864 рр.) повстань – збройних підйомів поляків, прагненням яких було повернення своєї незалежності і державності після національної трагедії розподілів та зникнення Польщі з мапи Європи. Для низки учасників тих подій перебування в Харкові стало вимушеним періодом життя, заслання до якого видавалося набагато комфортнішими ніж далекий Сибір. Внаслідок закриття Віленського університету та Кременецького ліцею, як осередків спротиву царській владі, до Харкова почали прибувати молоді поляки, які бажали отримати освіту в імператорському університеті, технологічному чи ветеринарному інститутах.

П'ята хвиля прибуття польської людності до Харкова спостерігалася упродовж 70-90 років ХІХ ст. і була зумовлена кількома факторами. По-перше, дискримінаційна імперська політика щодо “осіб польського походження” в Польському королівстві та західних губерніях Російської імперії привела до неочікуваного для

¹ Статтю підготовлено у рамках стипендіальної програми Міністерства культури та національної спадщини Республіки Польща „*Thesaurus Poloniae*” (вересень – грудень 2016 р.), координатором якої виступає Міжнародний Центр культури у Кракові. Науковий проект «Видатні поляки і Харків. Біографічний словник (ХІХ – ХХ ст.)».

² Полонія – збірна назва поляків, які мешкали чи мешкають за межами Польщі.

влади результату, коли поляки почали виїздити на проживання до губернських центрів внутрішньої частини імперії. По-друге, розвиток Харкова у цей час йшов швидкими темпами, а відкриття залізничного сполучення у 1869 р. перетворило його на один із потужних центрів усього південного краю Російської імперії. Поляки прибували до міста з надією реалізувати тут свої життєві плани чи зробити кар'єру. По-третє, частина поляків, зіткнувшись із відвертими шовіністичними випадками в інших містах, шукали і знаходили саме в Харкові толерантне середовище для проживання іноетнічних представників. "Власне польська колонія у прямому значенні слова почала формуватися у Харкові у 70-ті роки. У часи її започаткування імена багатьох поляків, які стояли біля її витоків, стерлися з людської пам'яті. І то велика шкода. Вони померли незнані, як і жили незнані" [2, с. 82].

На кінець XIX ст. у Харківській губернії, як свідчать результати перепису населення, проведеного в межах Російської імперії (1897 р.), проживало 5910 поляків [3, с. 72]. З них у Харкові – понад 4000 осіб [4, с. 17]. Саме вони й формували місцеву колонію, склад якої був різноликий з багатьох поглядів. То, власне, конгломерат представників різних частин Польщі, різних станів (крім родової аристократії), різних щаблів суспільної драбини [2, с. 91]. Тогочасних поляків можна знайти у всіх сферах життя міста: від викладачів університету до банківських службовців, від інженерів-технологів до лікарів і діячів мистецтва. Одні за всяку ціну прагнули зберегти свою польськість у добу бездержавності, інші – повернутися до Польщі після здобуття нею незалежності у 1918 р.. Вони мали різний ступінь зв'язку з містом: від кількох навчальних семестрів у імператорському університеті до десятків років життя та служби на різних посадах.

Загалом авторкою виокремлено близько сімдесяти поляків, біографічні нариси про яких ляжуть в основу нового наукового дослідження. Про частину з них згадується на сторінках біографічних словників, опублікованих у різні часи окремими польськими дослідниками та науковими інституціями.

Біографічні словники різної тематики та спрямованості, опубліковані науковцями Польщі ґрунтуються на статтях багатотомного фундаментального "Польського біографічного словника" (ПБС. – Л. Ж.) (Polski Słownik Biograficzny (PSB. – L. J.). Його видання було започатковано у Кракові на початку 30-х рр. минулого століття Польською академією знань. Метою ПБС стало накопичення біографій видатних поляків, осіб так чи інакше пов'язаних із Польщею, що проживали в ній чи поза її межами, від часів легендарного правителя західних полян Попеля (VIII – IX ст.), і до 2000 рр.. Перший том побачив світ у 1935 р. і до 1938 р. вийшло чотири томи, кожен з яких, у свою чергу, поділявся на чотири зошити. Нумерація зошитів, які і всього ПБС, є наскрізною. П'ятий том, у зв'язку із початком Другої світової війни, опубліковано тільки у 1946 р., а повноцінна робота над словником відновилася у 1958 р.. У серпні 2016 р. світ побачив "Зошит 208" (Том 51/1) ПБС, який об'єднав статті "Śliwniak Józef – Śnigurski Jan" (Слівняк Йозеф – Снігурський Ян) [5]. Потрібно зазначити, що від 16 грудня 2014 р. частина статей з різних томів ПБС є у відкритому доступі світової мережі Інтернету [6]. Завершити роботу над цим 62-томним виданням заплановано у 2030 році.

Польський біографічний словник – це спільний проект Польської Академії Наук (ПАН. – Л. Ж.) та Польської Академії Знань у Кракові, який реалізується Інститутом історії ім. Тадеуша Мантойфля ПАН, за фінансової підтримки Міністерства науки та вищої школи у рамках Національної Програми розвитку гуманітаристики. З 2010 р. ПБС перебуває під почесним патронатом Сейму Республіки Польща [7]. Безумовно, за своєю фундаментальністю видання можна справедливо назвати "колективною біографією Польщі" [8, с. 176].

Принцип відбору діячів для словника – це перш за все їх активна участь у польському національному, культурному та державному житті у межах Польської держави різних часів, у тому числі й на землях, що відійшли від неї, а також поляки, що активно діяли в чужоземному середовищі [8, с. 176]. При написанні статті перед автором ставляться вимоги дотримуватися повної об'єктивності, подавати лише стислий інформаційний матеріал, утримуючись від політичних, соціальних та інших оцінок того чи іншого діяча [8, с. 177]. У 21-му томах, які вийшли протягом 1938 – 2002 рр. виокремлено біографічні статті, присвячені 29-ми польським діячам, які були у різний спосіб пов'язані з Харковом (таблиця 1) [9, с. 50- 52, 412- 414, 419-420], [10, с. 346- 349, 428-430], [11, с. 96-97], [12, с. 318], [13, с. 247-248], [14, с. 51-52], [15, с. 79, 83, 226-228, 391-392], [16, с. 169-172], [17, с. 191-192], [18, с. 706], [19, с. 48, 60-62, 311-324], [20, с. 346-347], [21, с. 136-140], [22, с. 668-669], [23, с. 380], [24, с. 581-582], [25, с. 300-303], [26, с. 319-321], [27, с. 48-52], [28, с. 559-561], [29, с. 454-459].

Таблиця 1.

Ступінь зв'язку поляків з Харковом за матеріалами ПБС

Прізвище та ім'я	Роки життя	Сфера діяльності (визначення в PSB)
Харків як місце народження і навчання		
Ястженбський Сергій	1857-1931	Сибіряк, якутолог
Харків як місце навчання		
Даниловський Густав	1872-1927	Поет, письменник, публіцист
Дубецький Мар'ян Кароль	1838-1926	Секретар в уряді 1863 р., історик
Пекарський Едвард	1856-1937	Лексикограф, етнограф
Пілсудський Йозеф Клеменс	1867-1935	Діяч Польської соціалістичної партії, керівник держави, Верховний Головнокомандувач, прем'єр і міністр військових справ

Семирадський Генрик Гектор	1843-1902	Художник
Серковський Станіслав Фердинант	1871-1936	Аналітик, бактеріолог
Ястженбський Ян Фердинант	1814-1883	Член гуртка петрашевців
Харків як період життя і праці		
Галицький Наполеон	1818-1888	Ветеринарний лікар і лікар
Гречина Григорій	1796-1840	Математик і педагог
Горський Костянтин Антоні	1859-1924	Скрипал і композитор
Данилович Ігнат	1787-1843	Правник, історик
Єжовський Йозеф	1793-1855	Філолог і педагог
Качинський Йозеф	1857-1926	Ветеринарний лікар, професор
Коженювський Йозеф	1797-1863	Письменник і драматург
Куницький Роберт Август	1881-1914	Професор у галузі тваринництва у Харкові, революційний діяч
Міцкевич Олександр Юліан	1801-1871	Професор права
Пеховський Йозеф	1815-1891	Класичний філолог, професор університетів Москви та Харкова
Полюта Георгій	1820-1897	Професор ветеринарії в Харкові
Потоцький Северин	1762-1829	Куратор Харківського навчального округу, депутат Сейму, таємний радник
Пуласький Францішек Ян	1875-1956	Історик, історик літератури, політик і дипломат, директор польської бібліотеки в Парижі
Пшеборський Антоній Боніфацій	1871-1941	Математик, фізик, професор, ректор університету в Харкові, професор університетів Вільно та Варшави
Ротгерт Владислав Кароль	1863-1916	Ботанік, професор університетів Казані, Одеси та Харкова
Франковський Владислав	1819-1895	Лікар, філантроп
Ценковський Лев	1822-1887	біолог
Харків як місце військової служби		
Довбор-Мусніцький Йозеф	1867-1937	Генерал броні
Рапчевський Ян Антоній	1855-1939	Лікар, доцент внутрішніх хвороб і професор бактеріології університету в Петербурзі, професор гігієни в Центрі санітарної освіти в Варшаві
Харків як місце заслання		
Слендзінський Вінсент Леопольд	1837-1909	Художник, реставратор картин
<i>Харків як тимчасовий притулок для біженця Першої світової війни</i>		
Стафф Леопольд Генрик	1878-1957	Поет, драматург, перекладач

Аналізуючи дані таблиці, можна встановити, що серед польських діячів, які мали певні зв'язки з Харковом переважали ті, для яких місто стало певним етапом їх життя, відклалося у їх пам'яті та вплинуло на подальшу долю, чи взагалі стало місцем проживання на довгі роки. Наприклад, Г. Полюта прожив у Харкові 58 років, В. Франковський – 55, К. Горський – 29, О. Міцкевич – 20, Л. Ценковський – 15, В. Слендзінський – 11 (з перервами). Серед діячів переважають науковці та професори, які певний час працювали в місцевому університеті (14), далі можна назвати представників творчих професій (5), лікарів (5), політичних та державних діячів (3), військових (2). Хоча, говорячи про сферу професійної чи суспільної діяльності потрібно зазначити, що, наприклад, Ф. Я. Пуласький був на дипломатичній службі у Харкові в 1921 р., виконуючи обов'язки повіреного у справах Польщі в Україні середовищі [30].

Отже, у Польському біографічному словнику представлено низку біографічних статей про діячів, які на різних етапах свого життя перебували в Харкові, які народилися в ньому, чи здобувши освіту у харківських вчителів, принесли Польщі всесвітню славу (Г. Семирадський).

Наступне видання, яке звертає на себе увагу – це двотомний “Біографічний словник з історії Польщі”, який, на думку авторів є “популярною і скромнішою за обсягом версією ПБС” [31, с. 4]. Він присвячений особистостям, які залишили помітний слід в історії Польської держави. У доступний спосіб, оскільки словник, зважаючи на його освітню і популяризаторську мету, викладено життєві сюжети видатних діячів. На його сторінках уміщено відсутні на цей час сюжети в ПБС, а саме – у другому томі статті присвячені керівнику повстання Р. Траугутту (1826 – 1864) [32, с. 1558-1559] та генерала броні Б. Шарецькому (1874 – 1960) [32, с. 1495]. На це є об'єктивна причина, оскільки томи ПБС на цей час ще готуються. На сторінках першого тому словника подано біографічні статті присвячені генералам броні Л. Бербецькому (1874 – 1963) [31, с. 74], якого теж не представлено в ПБС та Й. Довбор-Мусніцькому [31, с. 341-342], художнику Б. Цибісу [31, с. 242], У другому томі уміщено матеріали про Й. Пілсудського [32, с. 1164-1166], Г. Семирадського [32, с. 1373], Л. Стаффа [32, с. 1439-1440].

Персоналіям другої хвилі польської еміграції, що виникла внаслідок світового збройного конфлікту 1939 – 1945 рр., присвячений перший том словника Я. К. Данела “Друга велика еміграція. 1945-1990” [33]. Його метою є “подання якомога повнішої інформації про осіб, які своєю незламністю та непримиренною позицією залишилися в історії Польщі” [33, с. 7]. Зasadничою концепцією словника було створення документальної бази, перш за все, для дослідників (істориків та політологів), учителів, критиків, видавців, бібліотекарів, студентів. Головним методичним принципом книги, як зазначив Я. К. Данел, “є уміщення статей про співвітчизників, які по закінченні Другої світової війни залишилися на чужині на знак протесту ухвал, прийнятих Великою Трійкою в Тегерані (1943 р.) та в Ялті (1945 р.)” [33, с. 7]. До них належали солдати Другого Польського Корпусу, Польських збройних сил на Заході, політики, митці, науковці, які потрапили до Франції, Великої Британії, Італії після вересневої кампанії 1939 р. та італійської 1944 р., а також усіх тих, які в 1939 р. та після поразки Варшавського повстання перебували у німецькій неволі. І нарешті – всі ті, хто залишив батьківщину до 1948 р., утікаючи від Червоної Армії [33, с. 7]. Відтак у контексті тематики статті є цікаві біографічні сюжети присвячені дипломату Т. Бжезінському (1896 – 1990) [33, с. 309] та художнику і скульптору Б. Я. Цибісу [33, с. 407-408]. Проте автор не згадав, Т. Бжезінський був останнім консулом Польщі у Харкові (1937 р.) [34]. Б. Цибіс саме в Харкові протягом 1912 – 1919 рр. здобув художню освіту і тільки встановлення більшовицької влади в Україні змусило його виїхати до Криму, а далі емігрувати до Туреччини [35, с. 21-22]. При цьому матеріал про Б. Цибіса узято із двотомного “Біографічного словника історії Польщі”, у якому теж не згадано його харківський період життя.

Низку опублікованих протягом різних років у Польщі біографічних словників присвячено видатним діячам, згрупованим за їх професійною діяльністю та іншими видовими параметрами. Цікавим виданням, можна сказати фундаментальним у своїй галузі, є п’ятитомник А. Срьодки “Польські вчені XIX – XX століття”, опублікований протягом 1994 – 2002 рр.. У передмові до першого тому автор слушно зауважив, що над життєвою дорогою вченого тяжіють долі держави і світу. Тяжє участь у суспільному житті, від якого мало хто з учених ухилився [36, с. 5]. Серед поляків-науковців, які працювали свого часу в Харкові, можна зустріти тільки два прізвища. Так у третьому томі вміщено статті про З. А. Мокжевського (1865 – 1936), вченого ентомолога, який протягом 1889-1891 рр. навчався та виконував обов’язки асистента кафедри зоології в університеті [37, с. 167-169] та А. Б. Пшеборського (1871 – 1941) математика, випускника Харківського університету, викладача, а згодом і його професора [37, с. 489-490].

Біографічні сюжети присвячені полякам-лікарям можна знайти на сторінках двох словників. При цьому перший укладений варшавським істориком медицини і лікарем С. Космінським, побачив світ у 1888 р., уже по його раптовій смерті у 1883 р., його дружиною Л. Космінською і другом доктором Й. Пешкою [38]. У словнику зібрано біографії польських лікарів, в хронологічній послдовності від X ст. до початку 80-хх XIX ст., тобто до тих лікарів, з якими був особисто знайомий автор. На сторінках словника уміщено статті про двох лікарів Харкова, подвижників, гуманістів, сучасників С. Космінського – Г. Полюту [38, с. 395] та В. Франковського [38, с. 184-185], який за свою працю був удостоєний звання “Почесний громадянин Харкова”.

Протягом 1991 – 2001 рр. вийшло шість томів “Словника польських лікарів XIX століття”, укладеного істориком медицини П. Шарейко. Видання присвячене “польським лікарям, які отримали свої дипломи в різних на той час краях і працювали на польських та інших землях, тобто в Королівстві Польському, Російській імперії, в Великопольщі і на Помор’ї, які належали на той час Німецькій імперії, у Галичині та Франції, де після поразки повстання 1830/1831 рр. працювало 300 лікарів” [39, с. 20]. У вступі коротко проаналізовано умови життя і праці польського лікаря у цих державних утвореннях. П. Шарейко пише: “Своєрідною проблемою є долі польських лікарів в Російській імперії. Поляки із земель, приєднаних до Росії, які народилися у тих землях і закінчили медичні студії в одному із шести російських університетів, провели все професійне життя в імперії. Їх кількість сягає тисячі осіб. Вони працювали земськими, фабричними, шкільними чи вільно практикуючими лікарями. Особливо багато польських лікарів перебувало в російській армії, оскільки були змушені (як плата за безкоштовну освіту), кілька років служити у війську, і часто залишаючись там назавжди”. [39, с. 12]. Далі автор цілком слушно зазначає, оскільки в Харкові було саме так: “Навколо лікаря-поляка творився осередок польськості, який гуртував земляків. У домі лікаря вони знаходили польські часописи і художні книги, різнопланову допомогу і бачили тут частину вітчизни” [39, с. 12]. А відтак метою словника стало виокремлення їх з маси російських лікарів.

Життєписи у словнику укладено згідно голландської системи, тобто у кожному томі уміщено прізвища на літери “A-Z”. Що ж до відбору персоналій, то автор намагався скласти якомога повнішу картину, оскільки “провінційні лікарі перебували на першій лінії боротьби з епідеміями і соціальними хворобами, але в жодному випадку їх не потрібно трактувати, як лікарів другої категорії” [39, с. 9]. У першому томі уміщено біографічний сюжет про В. Франковського, “одного із відомих лікарів-філантропів та громадських діячів, педіатра, творця першого провінційного дитячого шпиталю в Росії” [39, с. 183-185]. У другому томі викладено інформацію про двох хірургів – С. Колумну Вігуру (? – між 1841 і 1854) та Ю. Пенського (1859 – 1920). Перший з них працював у харківському університеті протягом 1814 – 1821 рр., де й отримав звання професора хірургії [40, с. 127]. Другий – син колишнього учасника Січневого повстання 1863 – 1894 рр., розпочав навчання у харківській гімназії № 3, а потім на медичному факультеті університету. Проїшов шлях від студента і асистента в медичній лабораторії до професора (1905 р.), завідувача кафедри і хірургічної клініки. Під його керівництвом у клініці розпочав свою кар’єру Б. Шарецький, відомий лікар і фундатор військової медицини в Польщі. П. Шарейко відзначив особисту відвагу Ю. Пенського, коли той у квітні 1895 р. на церемонії прощання з В. Франковським виголосив промову польською мовою [40, с. 222-224].

У третьому томі уперше вміщено біографічний сюжет про З. Робака (1857 – 1918), відомого у Харкові лікаря-отоларинголога, який працював у дитячому шпиталі імені князя Д. Кропоткіна, провадив широку медичну практику та наукову діяльність, був учасником Міжнародних з'їздів лікарів у Лондоні, Парижі, Москві. У Харкові прожив 33 роки: від 1885 р., коли розпочав навчання в університеті і до часу смерті [41, с. 333-334]. Ще один біографічний сюжет присвячено відомому вченому-бактеріологу С. Ф. Серковському (1871 – 1936), який протягом 1895 – 1899 рр. навчався у харківському університеті [41, с. 347-350].

У четвертому томі дві статті присвячені професору харківського університету Г. Полюті, який 55 років прожив у місті, проводивши широку наукову та викладацьку діяльність [42, с. 301-303] та його сину – Г. Б. Полюті. Георгій Болеслав Полюта (1862 – 1919) навчався на медичному факультеті харківського університету, ще у студентські роки був активним учасником життя харківської полонії, розпочав свою діяльність у психіатричному шпиталі. Проте був змушений виїхати до Херсона, а згодом за станом здоров'я – спочатку у Балаклаві, а потім в Алушті. Саме у цьому місті він провадив не лише медичну практику, був головним лікарем міської лікарні, а й вів активне громадське життя, від місцевої татарської громади був обраний до міської думи, був скарбником єврейського товариства добротності, у роки Першої світової війни опікувався польськими біженцями. Помер у 1919 р. від плямистого тифу, заразившись від хворих, яких лікував у місцевому у шпиталі [42, с. 303].

Ще один біографічний сюжет присвячений К. К. Вишневному (1805 – 1863), доктору медицини, професору ветеринарії харківського університету. Протягом 1837 – 1848 рр. пройшов шлях від ад'юнкта до професора, одного із організаторів ветеринарної школи у Харкові та її першого директора [42, с. 415-416].

Словник, присвячений польським біологам, опублікований у 1987 р. під редакцією професора С. Феліксяка, став частиною наукової діяльності Інституту історії науки, освіти і техніки Польської Академії Наук. Серед колективу його авторів – біологи, зацікавлені історією своєї дисципліни та працівники зазначеного Інституту [43]. В Інструкції (1967 р.) до укладання словника зазначалося, що до видання у якомуго стислий спосіб належить внести життєписи польських біологів усіх спеціальностей. Серед них мали бути й особи польського походження усіх час, які проживали як у рідному краї, так і за кордоном [43, с. 5]. У вступі зазначалося, що видання далеке від досконалості, оскільки у ньому бракує біографій багатьох біологів з огляду на складність знайти авторів статей про них чи не надісланих замовлених від інших авторів статей [43, с. 7].

На його сторінках подано статті про трьох польських вчених, життя яких було пов'язане з харківським університетом а відтак і з містом. Це вчені ентомологи – уже згаданий З. А. Мокжевський [43, с. 378-379] та Я. Криницький (1797 – 1838), який 13 років працював в університеті, пройшовши шлях від ад'юнкта (1826 р.) до професора (1834 р.) [43, с. 303]. Третій серед вчених – ботанік В. К. Ротгер, професор Харківського університету протягом 1897 – 1902 рр. [43, с. 456-457].

“Словник польських істориків” за характером належить до популярних енциклопедичних видань. В основу видання було покладено біографічні статті з “Енциклопедії історії Польщі”, роботу над якою в часах воєнного стану було припинено, “Польського біографічного словника” та багатьох інших видань. Протягом 1984 – 1989 рр. над його написанням працювали кілька десятків авторів з різних університетів Польщі. [44, с. 7]. У результаті зміни політичної ситуації після червня 1989 р., словник було доповнено матеріалами з історіографії еміграційної, військової, костельної, а що найважливіше – матеріалами багатої та цінної в Польщі історичної есеїстики і публіцистики. Головним критерієм відбору осіб до складу “Словника польських істориків” було істотне значення наукового доробку. Проте до уваги бралася не тільки наукова значимість праць, але також і міра їх впливу на історичну свідомість суспільства. Загалом у виданні представлено близько 1600 життєписів, серед яких – життєписи есеїстів та публіцистів. Редакція вважала за потрібне долучити їх до переліку, оскільки “в добу перехрещення кордонів дисциплін та рівності різних способів трактування предмету дослідження, важко говорити про “чистого” історика, як і про “чисту” історію” [44, с. 38]. Територіальний склад статей не обмежувався, а тому на сторінках видання “перебувають” історики не тільки з польських земель і не тільки ті, хто писав про Польщу [44, с. 9].

Серед численних біографічних розвідок інтерес складають три сюжети. Перший присвячено досліднику російського права І. Даниловичу, який протягом 1825 – 1830 рр., перебуваючи на вимушеному поселенні в Харкові, працював професором університету [44, с. 99]. Наступний – історик права О. Ю. Міцкевичу, який не лише працював у Харківському університеті, а й “плекав дух польськості у польських студентів” [44, с. 350]. Цікаво, що у біографічному сюжеті, присвяченому істориком М. К. Дубецькому, зазначено його навчання лише у київському університеті [44, с. 116-117]. Проте варто додати, що протягом 1856 – 1859 рр. він навчався у Харківському університеті, присвятивши у книзі спогадів та нарисів окрему главу “Наші спогади про Харків” [45].

Наступне видання – словник, присвячений польським мандрівникам, укладений істориками мандрівництва В. Слабчинським та Т. Слабчинським, який є найбільш повним енциклопедичним виданням у царині польського мандрівництва (понад 600 біографічних статей). У передмові зазначено, що поляки ставали мандрівниками з різних мотивів – від релігійних пілігримів до Святої Землі, місіонерські подорожі, торгівлі та посольські експедиції до суто наукових експедицій. Окремо можна назвати мандрівників поза власним бажанням, яких царська влада з різних причин висилала до Сибіру, стаючи там вченими та дослідниками цих земель [46, с. 7]. Серед них – відомий якутолог, дослідник етнографії та мови якутів Е. Пекарський (1858 – 1934) [46, с. 244-245], який свого часу розпочав своє навчання у харківському ветеринарному університеті.

Серед біографічних словників слід звернути увагу й на “Біографічний словник генералів Війська Польського. 1918 – 1939”, оскільки він став першим виданням присвяченим генералітету Другої Речі Посполитої [47, с. 5]. На його сторінках розміщено статті про генерала броні Л. П. Бербецького, який протягом 1906 – 1911 рр. навчався у Харківському технологічному інституті [47, с. 74-75], генерала броні Й. Довбор-Мусницького, який протягом 1908 – 1910 рр. перебував на службі в Харкові [47, с. 103]. Значне місце у словнику приділено особистості фундатора новітньої Польської держави Й. К. Пілсудського, який протягом 1885 – 1886 рр. навчався на медичному факультеті університету в Харкові. Цікаво, що критеріями вибору саме Харкова як місця навчання Й. Пілсудського, як зауважив у своїй статті М. Пательський, було відносна дешевизна життя порівнянно з Петербургом та відсутність націоналізму порівняно із московським середовищем [48, с. 105, 108].

Словник “Засланці польські в Російській імперії першої половини XIX ст. Словник біографічний” умістив близько 2500 біографічних сюжетів, в яких зібрано майже 3500 імен поляків, які за різні “переслідування” були вислані загарбниками, тобто за рішенням російської влади [49]. Головним чинником відбору до словника став факт “вигнання” з постійного місця проживання на довший чи коротший час, незалежно від того, де проживала ця людина і з яких теренів її “забрано” – з-над Вісли, з-над Німану, чи з-над Неви. Наступний чинник, пов’язаний з першим – причина їх арешту і наступного вироку (судового чи адміністративного) мала стосуватися участі у русі за незалежність Польщі, тобто опору царському режиму. Головним місцем зосередження зазначених польських висланців став Сибір, окремі відбували покарання у центральних губерній імперії – Курській, Воронежській, Київській [49, с. 3]. Одним із способів кари за участь у листопадовому 1831 р. повстанні була мобілізація поляків до російського війська [49, с. 8], а тому вони рятувалися втечею та ймовірною еміграцією – серед іншого й до Харкова. Проте словник, як зазначила авторка, не дає відповіді – скільки повстанці вирішили покинути домівки і втікати.

Окрему групу словників складають видання, присвячені творчим особистостям – художникам, музикантам, діячам театру та ін.. Так у першому томі фундаментального видання Інституту мистецтв ПАН двухтомного “Біографічного словника польського театру” уміщено біографічну статтю про Л. Млотковського (1795 – 1855), актора, театрального педагога, засновника першої театральної школи у Харкові [50, с. 450].

Ще одне ґрунтовне кількатомне видання, присвячене польським та іноземним митцям – художникам, скульпторам, графікам, яке є свого роду єдиним таким виданням не лише у Польщі, а й у Європі за широтою охоплення біографічних нарисів та особливою вичерпністю подачі матеріалу, підготовлене працівниками Інституту мистецтва ПАН. Протягом 1971 – 2007 рр. опубліковано вісім томів і триває робота над дев’ятим томом (Sa – Się) [51]. У першому томі вміщено статтю, присвячену постаті художника і скульптора Б. Я. Цибісу [52, с. 374-376]. У п’ятому томі висвітлено життєвий шлях А. Медвея (1814 – 1870), художника-мініатюриста, здобувшого статус придворного художника, але змушеного після поразки Січневого повстання залишити Петербург і шукати притулку в Харкові. Там він і провів останні вісім років свого життя [53, с. 463-464].

У 2001 р. у Варшаві побачив світ ілюстрований двухтомний словник, присвячений художникам, які від середньовіччя до кінця XX ст. працювали у Польщі. У першому томі “Від середньовіччя до модернізму” зібрано близько 350 біографічних сюжетів, серед яких нам цікавим є сюжет присвячений Г. Семирадському, одному з найвидатніших польських художників [54, с. 182-184]. У другому томі “Від двадцятиріччя міжвоєнного до кінця XX століття” уміщено статтю про Б. Я. Цибіса [55, с. 55-56].

Словник З. А. Юдицького “Польські музиканти у світі”, опублікованого у 2015 р. присвячений польським музикантам, розкиданим волею долі по різних континентах. Автор зауважив, що “багатомільйонна Полонія, як своєю присутністю, так і власними справами долучилася до творення як історії країн поселення, так і історії країни походження. На жаль, та діяльність не знайшла повного віддзеркалення в закордонних словниках, а коли й були, то фрагментарно, не вказуючи повної правди і на загал не інформуючи про їх польське походження, що у випадку зміни імен і прізвищ приводить до дезінформації” [56, с. 7]. Відтак завданням словника автор вбачає у порятунку від забуття творчого вкладу співвітчизників у світову музику. Дві біографічні статті дотичні й Харкова. Перша присвячена композитору і педагогу К. Горському, 29 років життя якого було пов’язано з Харковом, і де він написав свої кращі твори [56, с. 78]. Друга – композитору і музичному теоретику Б. Яворському (1877 – 1942), для якого Харків став місцем народження та навчання [56, с. 104-105]. При цьому автор вказавши місце народження композитора місто Харків, у дужках зазначив його державну приналежність як “Росія”, хоча на той час існувало державне утворення “Російська імперія”.

У біографічному словнику А. Кіяса, професора університету імені Адама Міцкевича (Познань) представлено читачеві значну кількість біографічних сюжетів про поляків, які народилися у Королівстві Польському, на давньому польському прикордонні чи в самій Росії. Хронологічно, як зазначив автор, словник закінчується 1917 р., коли восени того ж року на теренах цього державного утворення розпочалися деструктивні процеси, які спонукали поляків приймати рішення щодо повернення до рідного краю з погляду збереження свого життя та своєї родини. З іншого боку частина поляків, яка найбільш представлена на сторінках словника, повернувшись на батьківщину, розпочала активну діяльність по відродженні Польської держави. В основу видання покладено матеріали Польського біографічного словника, інших спеціальних біографічних видань, енциклопедій, преси, різних монографій, статей [57, с. XXI]. Серед численних біографічних сюжетів можна виокремити близько тридцяти особистостей, які в різній ступінь були пов’язані з Харковом. З них найбільшу групу склали науковці, які працювали в університеті та ветеринарному інституті, далі діячі культури, лікарі та суспільні діячі. Проте спірною видається постать інженера-будівельника М. Пульмана (1877 – 1932), який “протягом 1902 – 1920 рр. реалізував монументальні будівельні об’єкти у Харкові та Саратові” [57, с. 291]. А. Кіяс посилається на науково-популярну книгу

А. Касперевечене та Є. Сурвіло, у якій без жодного першоджерела представлено інформацію про нього. Проте, авторці, яка підготувала наукову розвідку про польського архітектора О. Ржепишевського, який перебував у Харкові в час, коли начебто тут працював М. Пульман, ані в архівних фондах Харківського державного обласного архіву, ані в науковій бібліотеці не зустрічалося подібне прізвище у списках архітекторів та цивільних інженерів [58, с. 83-84].

Таким чином, на сторінках польськомовних біографічних словників представлено життєписи видатних поляків, які в різний спосіб були пов'язані з Харковом в часи бездержавності Польщі. Харків став для них, головним чином, місцем навчання та праці, тобто певним періодом життя. Частина представлених біографій – це біографії активних творців харківської полонії, які кілька десятків років провели у місті і знайшли тут останній притулок. Проте польські архітектори Харкова – Б. Міхаловський, З. Харманський, О. Ржепишевський чи окремі діячі мистецтва лишаються невідомі польському читачеві, натомість польські художники, як-то В. Слендзінський та Б. Я. Цибіс – незнані в Харкові. Усе це спонукає до нових наукових пошуків, наукових досліджень, наукових видань.

Джерела та література

1. Piskorski J. M. Wygnańcy. Przesiedlenia i uchodźcy w dwudziestowiecznej Europie: monografia / Jan M. Piskorski. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 2010. – 339 s.
2. Lipiński T. Polacy w Charkowie / Teodor Lipiński // Znicz. Kalendarz informacyjny z działem literackim za rok zwyczajny 1905. – Moskwa, 1905. – S. 71 – 139.
3. Łukawski Z. Ludność polska w Rosji 1863 – 1914 / Zygmunt Łukawski. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978. – 230 s.
4. Kijas A. Polacy na uniwersytecie Charkowskim 1805 – 1917 / Artur Kijas. – Poznań : Wydawnictwo: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2008. – 284 s.
5. Polski Słownik Biograficzny. [Zasób elektroniczny]. – Dostęp : <http://www.psb.pan.krakow.pl/index.php/pl/>
6. Internetowy Polski Słownik Biograficzny. IPSB. [Zasób elektroniczny]. – Dostęp : <http://www.ipzb.nina.gov.pl/>
7. Polski Słownik Biograficzny. [Zasób elektroniczny]. – Dostęp : https://pl.wikipedia.org/wiki/Polski_S%C5%82ownik_Biograficzny
8. Романова Н. П. Польський біографічний словник (Polski Słownik Biograficzny). Принципи побудови. Ucrainica / Н. П. Романова // Українська біографістика. [Ел. ресурс] – 1996. – Вип. 1. – С. 175 – 200. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_1996_1_43.
9. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. IV/1, zeszyt 16. – 1938. – 480 s.
10. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. V, zeszyt 20. – 1939-1946. – 480 s.
11. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. VII/1, zeszyt 31. – 1948-1948. – 480 s.
12. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Kraków-Warszawa : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. VIII. – 1959-1960. – 640 s. (том вийшов без поділу на зошити).
13. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. IX/1, zeszyt 40. – 1960-1961. – 632 s.
14. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Kraków-Warszawa : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. X/1, zeszyt 44. – 1962-1964. – 640 s.
15. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Kraków-Warszawa : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XI. – 1965. – 638 s. (том вийшов без поділу на зошити).
16. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. XIV/1, zeszyt 60. – 1968-1969. – 640 s.
17. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. XVI/1, zeszyt 68. – 1971. – 640 s.
18. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XX/1, zeszyt 84. – 1975. – 823 s.
19. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XXVI/1, zeszyt 108. – 1981. – 832 s.
20. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XXVII/2, zeszyt 113. – 1982. – 408 s.
21. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XVIII/1, zeszyt 116. – 1984. – 176 s.
22. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XVIII/4, zeszyt 119. – 1985. – S. 577 – 764.
23. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XXIX/3, zeszyt 122. – 1986. – S. 350 – 560.
24. Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź : Zakład Narodowy Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – T. XXX/1, zeszyt 124. – 1987. – 751 s.
25. Polski Słownik Biograficzny. – Kraków-Warszawa-Łódź-Poznań-Zakopane : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. – T. XXXII/2, zeszyt 132. – 1990. – S. 177 – 352.
26. Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa-Kraków : Instytut historii. – T. XXXVI/1, zeszyt 148. – 1995. – 640 s.
27. Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa-Kraków : Instytut historii. – T. XXXVII/1, zeszyt 152. – 1996. – 160 s.
28. Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa-Kraków : Instytut historii. – T. XXXVIII/4, zeszyt 159. – 1998. – 656 s.
29. Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa-Kraków : Instytut historii. – T. XLI/3, zeszyt 170. – 2002. – S. 321 – 480.
31. Franciszek Jan Pułaski. [Zasób elektroniczny]. – Dostęp: https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Jan_Pu%C5%82aski.
31. Słownik biograficzny historii Polski. – T. 1, [A-K] / pod red. Janiny Chodery i Felaksa Kiryka. – Wrocław-Warszawa-Kraków : wydawnictwo Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2005. – 816 s.

32. Słownik biograficzny historii Polski. T. 2, [L-Ż] / pod red. Janiny Chodery i Felaksa Kiryka. – Wrocław-Warszawa-Kraków : wydawnictwo Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2005. – S. 818 – 1767 (сторінки у двотомнику об'єднано однією нумерацією).
33. Druga Wielka Emigracja 1945-1990 : słownik biograficzny. T. 1, [A-F] / Jacek Krzysztof Danel. – Zamość : Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica : Wydawnictwo Officina Simonidis, 2011. – 663 s.
34. Tadeusz Brzeziński (dyplomata). [Zasób elektroniczny]. – Dostęp: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Brzezi%C5%84ski_\(dyplomata\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Brzezi%C5%84ski_(dyplomata))
35. Bolesław Cybis 1895 – 1957: malarstwo, rysunek, rzeźba : twórczość lat dwudziestych i trzydziestych / oprac. Anna Prugar-Myślik. Prugar-Myślik, Anna. – Warszawa : Muzeum Narodowe, 2002. – 136 s.
36. Uczeń polscy XIX-XX stulecia. W 5 tomach. T. 1, [A-G] / Andrzej Śródka. – Warszawa : Aries, 1994. – 622 s.
37. Uczeń polscy XIX-XX stulecia. W 5 tomach. T. 3, [M-R] / Andrzej Śródka. – Warszawa : Aries, 1997. – 622 s.
38. Słownik lekarzy polskich: obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do 1885 r. / ułożył Stanisław Koźmiński. – Warszawa : nakł. autora: skład gł. w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1888. – 666 s.
39. Słownik lekarzy polskich XIX wieku. W 6 tomach. T. 1 / Piotr Szarejko. – Warszawa : Towarzystwo Lekarskie Warszawskie, 1991. – 652 s.
40. Słownik lekarzy polskich XIX wieku. W 6 tomach. T. 2 / Piotr Szarejko. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Semper, 1994. – 360 s.
41. Słownik lekarzy polskich XIX wieku. W 6 tomach. T. 3 / Piotr Szarejko. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Semper, 1995. – 432 s.
42. Słownik lekarzy polskich XIX wieku. W 6 tomach. T. 4 / Piotr Szarejko. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Semper, 1997. – 472 s.
43. Słownik biologów polskich / red. Stanisław Feliksiak ; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. – 617 s.
44. Słownik historyków polskich / red. Maria Prosińska-Jackl. – Warszawa : Wiedza Powszechna 1994, 630 s.
45. Dubiecki Marian. Na Kresach i za Kresami : wspomnienia i szkice. 1. / Marian Dubiecki. – Kijów, Warszawa : nakł. Księgarni Leona Ldzikowskiego, 1914. – 253 s.
46. Słownik podróżników polskich / Waclaw i Tadeusz Słabczyński. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1992. – 370 s.
47. Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego : 1918-1939 / Piotr Stawecki ; Wojskowy Instytut Historyczny, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. – Warszawa : Bellona, 1994. – 414 s.
48. Patelski M. Józef Piłsudskiego studia na uniwersytecie w Charkowie. Przyczyny wyboru i opuszczenia uczelni oraz środowisko akademickie Polska / Mariusz Patelski // Rosji – Rosja w Polsce : stosunki polityczne : praca zbiorowa / pod red. Ryszarda Paradowskiego, Szymona Ossowskiego. – Poznań : Wydaw. Naukowe INPiD UAM – Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2003. – S. 105 – 111.
49. Zesłańcy polscy w Imperium Rosyjskim w pierwszej połowie XIX wieku : słownik biograficzny / Wiktoria Śliwowska; Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. – Warszawa : "DiG", 1998. – 835 s.
50. Słownik biograficzny teatru polskiego. [T. 1], 1765-1965 / [na podstawie materiałów Stanisława Dąbrowskiego oprac. red. Zbigniew Raszewski et al.]; Polska Akademia Nauk. Instytut Sztuki. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo. Naukowe, 1973. – 905 s.
51. Słownik Artystów Polskich. [Zasób elektroniczny]. – Dostęp: <http://encyclopedia.1914-1918-online.net/home/>
52. Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających : malarze, rzeźbiarze, graficy. T. 1 / zespół red. Jolanta Maurin-Białostocka [et al.]; Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971. – 417 s.
53. Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających : malarze, rzeźbiarze, graficy. T. 5 / zespół red. t. 5 / pod red. Janusza Derwojeda; Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1993. – 683 s.
54. Słownik malarzy polskich : Od średniowiecza do modernizmu. W 2 t. – Tom 1 / Anna Lewicka-Morawska, Marek Machowski, Maria Anna Rudzka. – Warszawa : Arkady, 1998. – 231 s.
55. Słownik malarzy polskich : Od dwudziestolecia międzywojennego do końca XX wieku. W 2 t. – Tom 2 / Anna Lewicka-Morawska, Marek Machowski, Maria Anna Rudzka. – Warszawa : Arkady, 2001. – 422 s.
56. Polscy muzycy w świecie : słownik biograficzny / Zbigniew Andrzej Judycki. – Warszawa : Fundacja Polonia Semper Fidelis, 2015. – 309 s.
57. Kijas A. Polacy w Rosji od XVII wieku do 1917 roku : słownik biograficzny / Artur Kijas. – Warszawa : Pax ; Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2000. – 405 s.
58. Kasperavičienė A., Surwiło J. Przechadzki po Wilnie : Zarzecze, Cmentarz Bernardyński / Audronė Kasperavičienė, Jerzy Surwiło. – Wilno : [s.n.], 1997. – 131 s.

Zhvanko L. M. Polonia in Kharkiv in XIX – early XX centuries on the Pages of Polish Biographical Dictionaries

The article is prepared on the basis of materials of biographical dictionaries of various subjects and topics, published in Poland. It analyses the degree of reflection of biographical stories of the representatives of Kharkiv Polonia and prominent Poles, who at a certain stage of their lives were connected with the city. The author came to the conclusion that some of them are mentioned on the pages of biographical dictionaries published at different times by some Polish researchers and research institutions.

Key words: Poland, famous poles, biographical dictionary of Polonia in Kharkiv.

Жванко Л. Н. Полония Харькова XIX – начала XX века на страницах польскоязычных биографических словарей.

В статье, подготовленной на основании материалов биографических словарей различной тематики и направленности, опубликованных в Польше, проведен анализ степени отражения на их страницах биографических сюжетов представителей харьковской полонии и выдающихся поляков, которые на определенном этапе своей жизни были связаны городом. Автор пришел к выводу, что часть из них упоминается на страницах биографических словарей, опубликованных в разное время отдельными польскими исследователями и научными институтами.

Ключевые слова: Польша, выдающие поляки, биографический словарь, полония Харькова.